

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА
Кафедра режисури

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

СЕМІОТИКА ЗБРОЇ В ІСТОРИЧНОМУ КОСТЮМІ ТЕАТРУ ТА КІНО

Виконав:

здобувач вищої освіти
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 026 «Сценічне мистецтво»
Павло ГОРБУНОВ

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства, доцент
Вікторія БУГАЙОВА

Наукові рецензенти:

- 1) кандидат мистецтвознавства,
завідувач кафедри майстерності актора ХДАК
Віталій МІЗЯК;
- 2) в.о. директора, головний художник
Харківського театру для дітей та юнацтва,
лауреат Національної премії ім. Ф. Нірода
Аркадій ЧАДОВ

Допущено до захисту
Зав. кафедри _____ / Ольга ЛАЧКО /
11 грудня 2024 р.

Харків
2024

Харківська державна академія культури

Факультет сценічного мистецтва
Кафедра режисури
Ступень вищої освіти «Магістр»
Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
Спеціальність 026 «Сценічне мистецтво»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри режисури

_____ / Сергій ГОРДЕЄВ /

18 жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ

**на виконання кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти
Павла ГОРБУНОВА**

1. Тема магістерської роботи: **«Семіотика зброї в історичному костюмі театру та кіно»**

науковий керівник: кандидат мистецтвознавства,
доцент Вікторія БУГАЙОВА

затверджено рішенням кафедри режисури від 18 жовтня 2023 року.

2. Строк подання роботи – 11 грудня 2024 року.

3. Вихідні дані – в роботі досліджується значення зброї в сценічному та кіно костюмі та її вплив на розвиток сюжету.

4. Зміст магістерської роботи (питань, що потребують розробки):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1.

РОЗДІЛ 2.

РОЗДІЛ 3.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Відомості про консультантів розділів кваліфікаційної роботи	Підпис і дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри режисури Світлана ШУМАКОВА	17.10.2023	
Розділ 1	кандидат мистецтвознавства, доцент Вікторія БУГАЙОВА	28.04.2024	
Розділ 2	кандидат мистецтвознавства, доцент Вікторія БУГАЙОВА	28.02.2024	
Розділ 3	кандидат мистецтвознавства, доцент Вікторія БУГАЙОВА	05.04.2024	
Висновки	доктор культурології, професор Антоніна КІКОТЬ	02.09.2024	
Список використаних джерел	кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри режисури Світлана ШУМАКОВА	17.09.2024	
Додатки	кандидат мистецтвознавства, доцент Вікторія БУГАЙОВА	09.09.2024	

6. Дата видачі завдання – 18 жовтня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання	Примітки
1.	Вступ	27.11.2024	
2.	Розділ 1	15.03.2024	
3.	Розділ 2	25.05.2024	
4.	Розділ 3	30.05.2024	
5.	Висновки	16.09.2024	

6.	Список використаних джерел	26.09.2024	
7.	Додатки	30.09.2024	.
8.	Редагування тексту	10.10.2024	
9.	Збір рецензій	20.10.2024	

Здобувач вищої освіти:

_____ Павло ГОРБУНОВ
(підпис)

Науковий керівник роботи:

_____ Вікторія БУГАЙОВА
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ТЕАТРАЛЬНОМУ КОСТЮМІ.....	11
1.1. Аналіз джерельної бази дослідження.....	11
1.2. Визначення основних понять дослідження: зброя в композиції вистави, театральний костюм.....	12
1.3. Формування системи наукових підходів і методів дослідження зброї як елемента театрального костюму.....	16
РОЗДІЛ 2. СЕМІОТИКА ЗБРОЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛІДУВАННЯ У ТЕАТРІ ТА КІНО.....	19
2.1. Зброя як відображення історичного періоду.....	19
2.2. Зброя як елемент костюму та її роль у створенні образу персонажа.....	23
2.3. Експресивність зображення зброї як частини художнього вираження.....	26
РОЗДІЛ 3. ВІЗУАЛЬНІ СИМВОЛИ ТА КОДИ ЗБРОЇ В ТЕАТРАЛЬНИХ ВИСТАВАХ ТА КІНО.....	30
3.1. Вплив зображення зброї на розвиток сюжету в театральних постановках.....	30
3.2. Сприйняття і символи зброї в кіно.....	35
3.3. Символізм зброї в українському театрі та кіно.....	40
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	53

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Зброя та історичні костюми є важливою частиною культурної спадщини. Це символи та артефакти, які відображають історію, традиції та цінності різних періодів і культур. Вивчення цих елементів допомагає зберегти та зрозуміти культурну спадщину нації.

Актуальність теми визначається тим, що зброя та костюми, які використовуються в театрі та кіно, можуть мати сильний вплив на аудиторію та формувати її сприйняття історії та історичних подій. Розуміння того, як зброя та костюми використовуються в театрі та кіно для створення образів та підсилення сюжетів, може допомогти краще проаналізувати інтерпретацію історії, представлену в цих видах мистецтва.

Зброя та історичні костюми є важливими елементами естетики та мистецтва в театрі та кіно. Вони використовуються для створення яскравих візуальних образів і сприяють розумінню мистецьких підходів до подій.

Важливим аспектом цього дослідження є розгляд символіки та семіотики зброї в костюмі. Це включає в себе розуміння того, як певні елементи костюму та види зброї мають символічне значення і сприяють нашому розумінню персонажів та сюжету.

Незважаючи на увагу науковців до рідкісності певних елементів у костюмі, ця тема не отримала належної уваги: семіотика зброї в історичних костюмах театру та кіно ще не є достатньо вивченою. Саме тому це питання було обрано темою кваліфікаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Магістерське дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри режисури Харківської державної академії культури 2023-24 рр., затвердженого на засіданні кафедри (протокол № 2 від 28 вересня 2023 р.), та є складовою теми «Актуальні науково-дослідні пошуки в контексті сценічного дискурсу».

Мета і завдання дослідження. *Мета магістерської роботи* полягає в аналізі використання зброї в категоріях символу, естетики та етики театральних вистав та кінофільмів.

Завдання дослідження, які необхідно вирішити у процесі дослідження:

- здійснити дослідження кінофільмів та театральних вистав;
- проаналізувати джерельну базу в аспектах зброї у створенні художнього образу;
- розробити систему продуктивних методів дослідження
- відзначити основні поняття: сценічний костюм, зброя, художній образ, історичний жанр та пояснити їх;
- проаналізувати значення зброї як символу та визначити її естетичні забарвлення;
- розтлумачити моральний аспект функції зброї.

Об'єкт дослідження – інтерпретація зброї у театрі та кіно в історичному жанрі та SCI-FI і Кіберпанк.

Предметом дослідження є використання зброї у театрі та кіно.

Методи дослідження. Специфіка дослідження зумовлена використанням міждисциплінарного підходу, оскільки в науковому пошуку ми звертаємося до інформації з різних галузей гуманітарного знання.

Міждисциплінарний підхід – Театрознавство, кінознавство, історія костюма, мистецтвознавство, семіотика.

Мистецтвознавчий підхід: як аналізувати театр і кіно. Методи аналізу робіт сучасних сценографів.

Художньо-стилістичні методи дозволяють виявити особливості зброї, стилістичні характеристики та їх співвідношення із загальною стилістикою фільму.

Ілюстративні методи. Ілюстрації, фотографії та відео можуть бути використані для більш наочної демонстрації зовнішнього вигляду та функцій зброї в історичних костюмах. Це дозволяє краще зрозуміти, як зброю використовували у відповідний період і культурному контексті.

Культурологічний підхід може допомогти визначити, як зброя в історичних театральних і кіно костюмах сприймається в різних культурах. Це може допомогти зрозуміти, як семіотика зброї сприймається по-різному в різних культурних середовищах.

Історико-культурні методи дозволяють вивчати еволюцію зброї в різні історичні періоди та її зміни під впливом технологічних і культурних впливів. Розглядаючи історичний контекст, можна зрозуміти, як зброя змінювалася за формою, функціональністю та семантикою з плином часу.

Методи історичної реконструкції дозволяють відтворити зовнішній вигляд зброї, яку використовували в певний історичний період. Це допомагає вивчити форми, конструкції, матеріали та деталі, які становили семантичні аспекти зброї в конкретному контексті.

Структурно-функціональні методи дозволяють зрозуміти, як зброя функціонує в конкретних умовах і сценаріях. Вони аналізують, як зброя впливає на естетику театральної чи кіно постановки або на гру персонажа.

Аксіологічні методи можуть виявити, які цінності та норми були пов'язані з використанням зброї в певні історичні періоди та культурні середовища. Вони допомагають визначити, як зброя сприймалася в суспільстві, які символи та ідеали вона відображала.

Крос-культурні методи дозволяють порівняти різні культурні підходи до зброї в різних культурах та історичних періодах. Вивчення того, як зброю зображують у різних культурах, допомагає зрозуміти семіотику зброї та її розмаїття.

У дослідженні також будуть використані *наступні загальнонаукові методи*: метод аналізу джерел (ознайомлення з джерелами інформації для розкриття теми роботи), компаративний (порівняння підходів різних авторів на дослідження), метод класифікації (структурування визначених у роботі понять), аналітичний метод (аналіз аналітичних даних на яких базується дослідження), метод систематизації (пошук взаємозв'язку між аналітичними даними та різними джерелами)

Використовувались технології штучного інтелекту з метою підбору досліджуваних джерел, їхньої систематизації та попередньої аналітики обраних даних з тим щоб, продовжити власний аналіз

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше досліджено специфічний спосіб сприйняття та інтерпретації символів і смислів через зброю, яка впливає на аудиторію в театрі та кіно. Набуло подальшого розвитку визначення зброї як ключового елемента сюжету, що впливає на сприйняття інформації за допомогою символічних кодів. Удосконалено семіотичний аналіз візуальних та символічних аспектів зброї, які впливають на сприйняття аудиторії та сприяють створенню персонажів. Встановлено, що костюмована зброя є частиною візуальної мови театру і кіно, а її семіотичний аналіз допомагає розкрити роль зброї в комунікації з аудиторією та формуванні стереотипів і культурних асоціацій, сприяючи новому розумінню впливу знаків і символів на глядачів та створення смислів у мистецтві.

Удосконалено:

- Конкретизація поняття «зброя», «сценічний костюм», «класифікацію зброї за історичними періодами».

Отримало подальший розвиток:

- аналіз сценічних костюмів, як напрямку сценічного мистецтва;
- теоретико-методологічну базу вивчення сценічного костюму у світі, як елементу мистецтва, що відображає істотні культурні зміни.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані в навчально-виховній роботі, зокрема в таких курсах: історія костюма, історія всесвітнього театру, історія українського театру, сценічне фехтування.

Дослідження семіотики зброї в костюмі театру та кіно може бути корисним для молодих науковців, які досліджують проблематику сценічного костюму, арт-практики, режисерів і акторів, театральних постанов та кінофільмів.

Апробація результатів дослідження здійснена в рамках двох наукових конференцій: 1) Міжнародна науково-практична конференція «Культура та інформаційне суспільство XXI ст.» (ХДАК, квітень, 2024 р.); 2) IV Міжнародна науково-практична конференція «Social communications in the conditions of globalization of society: challenges and prospects» (Леон, Франція, вересень, 2024 р).

Основні положення магістерського дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри режисури ХДАК.

Публікації:

1. Горбунов П.Д. Зброя як елемент костюму та її роль у створенні образу персонажа // Міжнародна науково-практична конференція «Культура та інформаційне суспільство XXI ст.», ХДАК, квітень, 2024. С. 26-28.

2. Горбунов П.Д. Зброя як відображення історичного періоду // IV Міжнародна науково-практична конференція «Social communications in the conditions of globalization of society: challenges and prospects» Леон, Франція, вересень, 2024. С. 24-26.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, у першому з них 2 параграфи, в двох наступних три параграфи, висновків, списку використаних джерел з (67 найменувань, з них іноземною мовою – 10); основний зміст – 36 с. загальний обсяг роботи – 59 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ТЕАТРАЛЬНОМУ КОСТЮМІ

1.1. Аналіз джерельної бази дослідження

Вибір цієї теми дослідження зумовив аналіз джерел різного характеру та змісту, серед яких не лише наявна науково-теоретична література, а й численні публіцистичні та інтернет-джерела, зокрема візуальні матеріали та інтерв'ю, а також інтерв'ю з представниками театрального мистецтва. Здобутки українського мистецтвознавства спонукали до спроб розглянути театральний костюм як культурний феномен крізь призму культурологічних концепцій.

Варто зазначити, що існує значна кількість праць, які описують огляд театрального костюма в його історичному контексті. Зазвичай дослідники зосереджуються на вивченні сценічного костюма крізь призму творчості окремих митців. Однак концептуальної систематизації сценічних костюмів у сучасному театральному мистецтві не виявлено. Як зазначає Ю. Пігель, «Театральний костюм є всеосяжним, надскладним, багатовимірним і дещо абстрагованим явищем у контексті естетико-філософського сприйняття, тому філософи, культурологи, соціологи культури, естетики, психологи та представники інших суміжних галузей науки, які розглядали питання образу, символу, знаку, трансформації та видозміни, не раз зверталися до нього в своїх працях: К.Г.Юнга, М.Дюфрена, З.Фрейда, Ф.Шіллера, Т.Адорно, А.Бергсона, Ф.Ніцше, Ж.Дерріди, К.Леві-Строса, М.Гайдеггера, Г.Гессе, У.Еко, Ю.Габермаса, М.Мерло-Понті та ін.» [1].

У контексті визначення проблемного поля театрального костюма особливо конструктивними слід вважати наукові погляди представників культурної семіотики: Жана Бодрійяра, Умберто Еко, Ролана Барта, Мішеля Фуко та Жана-Поля Сартра. Їхні дослідження в галузі семіотики та філософії

культури заклали фундамент для аналізу символічних значень театрального костюма та його впливу на сприйняття глядача.

Питання репрезентативності як методологічного, естетичного та художнього принципу театрального костюма можна знайти в теоретичних розробках таких науковців, як В. Мюллер, який досліджував історичний розвиток сценічного одягу; М.-Т. Кідд, що вивчала вплив костюма на емоційний стан глядача; С. Джексон, який аналізував сучасні тенденції в дизайні театральних костюмів; та М. Львова, яка зосереджувалася на взаємодії костюма з іншими елементами сценографії.

Варто також згадати мистецтвознавчі та теоретичні напрацювання з театрального костюма, зокрема дослідження таких театральних художників, як В. Овсійчук, який аналізував символіку костюма в українському театрі; Т. Шевченко, що вивчав історичні аспекти та національні мотиви в сценічному одязі; І. Диченко, який зосереджувався на використанні костюма для розкриття характеру персонажа; О. Кулик, яка досліджувала роль костюма у створенні візуального образу вистави; та Н. Космолінська, що розглядала взаємозв'язок між костюмом і сценічною дією.

Аналіз процитованих наукових джерел показує, що театральні костюми все ще залишаються недостатньо вивченими в фундаментальних дослідженнях сучасних науковців, особливо в контексті їх взаємодії із символікою зброї та її впливом на глядача.

1.2. Визначення основних понять дослідження: зброя в композиції вистави, театральний костюм

Основним поняттям цього дослідження є «театральний костюм», але, незважаючи на розуміння його як одного з фундаментальних елементів сценічного середовища та візуального рішення вистави, єдиного наукового визначення досі не знайдено. Ми пропонуємо власне формулювання, що ґрунтується на всебічному аналізі поглядів різних театрознавців на театральний костюм. На нашу думку, театральний костюм - це універсальний інструмент перевтілення акторів на сцені в образи та засіб художньої комунікації між режисером і глядачем, за допомогою якого режисер доносить свої інтенції. Дійсно, театральний костюм розкриває проблему зовнішніх контурів, з одного боку, і внутрішньої образної структури ролі, з іншого.

Театральний костюм і актор – це одне неподільне ціле, засіб перевтілення в образ і невід'ємна частина акторської гри. Це ціла система, яка формує особистісну сутність, балансує від відображення образної досконалості до, навпаки, потворності. Театральні костюми містять культурний, ідентифікаційний, полісемічний та символічний зміст. Багато сценічних п'єс вимагають використання зброї для зображення якогось дуже драматичного моменту в історії, будь то бій на мечях, пістолетна дуель, вбивство або пограбування, або навіть самогубство. Костюм та його елементи можуть відображати емоційний стан персонажа або його соціальний статус» [38; с. 85].

У наш час вимоги безпеки такі, що за таких обставин майже завжди використовується нешкідлива імітація зброї, але в едвардіанську епоху, до якої відноситься цей сайт, правила безпеки були набагато менш суворими, і не було чимось незвичайним використання справжньої зброї, іноді з катастрофічними наслідками. Справжня зброя, звичайно, розроблена з конкретним наміром завдати шкоди, а отже, існує супутній ризик поранення в результаті її використання навіть там, де цього не передбачалося. Додайте до

цього величезну популярність театру в той час і безліч постановок, які ставилися по всій країні, і поранення, пов'язані зі зброєю, і навіть смертельні випадки на сцені були надто поширеним явищем.

Три основні причини поранень зброєю на сцені були такими:

1. Використання справжніх лез замість фальшивих «майнових» (тобто фальшивих кинджалів із затупленим, висувним лезом).
2. Вогнепальна зброя заряджена бойовими набоями, а не холостими.
3. Вогнепальна зброя, навіть якщо вона заряджена холостими набоями, використовується на надто близькій відстані та/або перезаряджена порохом.

Мечі, ножі та кинджали

Нерідко в театральних постановках використовували справжні ножі, або через відсутність справжнього леза, або просто тому, що справжнє лезо виглядало більш достовірно, ніж бутафорське, і додавало реальності п'єсі. Звичайно, існували хитрощі використання справжнього клинка без удару, з якими більшість акторів того часу були знайомі. Перший полягав у тому, щоб завдати удару збоку від супротивника так, щоб лезо промахнулося - ця техніка була найефективнішою в бою на мечах, де «жертву» можна було розвернути боком до глядачів під час фатального удару. Другий спосіб полягав у тому, щоб вивернути зап'ястя під час удару, щоб в останній момент відвести лезо від «жертви», а потім швидко відступити або розвернути жертву так, щоб заблокувати вістря власним тілом, перш ніж глядачі встигнуть помітити легкість руки і зіпсувати реалістичний ефект.

Вогнепальна зброя

Багато нещасних випадків на сцені, пов'язаних з вогнепальною зброєю, були результатом пострілу зі зброї, яка або не була заряджена, або вважалася зарядженою холостим зарядом, коли насправді використовувалися бойові набої. «Холості» патрони (які містили лише заряд), як правило, чітко відрізнялися від стандартних «кульових» патронів (які містили як заряд, так і кулю), тому остання помилка мала бути малоімовірною. Однак більшість

таких випадкових пострілів були здійснені «обрізними» патронами (з зарядом і обрізаною або укороченою кулею), які були доступні для багатьох видів зброї в той час, і їх було легше сплутати з «холостими» патронами.

Навіть якщо використовувався справжній «холостий» заряд, зброя при пострілі все одно викидала шматок паперового пижа, який, маючи невелику масу, швидко втрачав енергію (тобто сповільнювався), але все одно міг завдати серйозних поранень, якщо постріл був здійснений у безпосередній близькості від цілі. Якщо використовувалася стара зброя без патрона, то перезарядження або перенаповнення шротом могло збільшити дистанцію, на якій викинутий шріт становив реальну небезпеку.

У випадку вогнепальної зброї, звичайно, більшість досвідчених акторів добре знали про простий запобіжний захід - ніколи не спрямовувати зброю, незалежно від її зарядженості, прямо на передбачувану жертву, а скоріше трохи вбік, щоб будь-який фактичний постріл зі зброї, як ми сподіваємося, пролетів далеко від цілі. На жаль, у напруженій обстановці виступу про цю просту пересторогу часто забували, а там, де застосування зброї доручалося позаштатним співробітникам, про це іноді просто не повідомляли. Якби цього простого правила неухильно дотримувалися, то більшість поранень, пов'язаних з вогнепальною зброєю, ніколи б не сталися.

З точки зору семіотики, всі культурні явища, від повсякденного мислення до мистецтва та філософії, обов'язково вбудовані в символи, які можна пояснити та раціоналізувати. На відміну від інших гуманітарних дисциплін, семіотика займається не пошуком сенсу, а тим, як сенс позначається.

Семіотика ґрунтується на понятті знака, який має на меті щось репрезентувати і передавати певне значення, а також виступає в ролі культурного посередника. Значення, закодоване в символічному повідомленні, розкривається через декодування. Сигніфікатор - це спосіб організації символів у певну систему, що уможливорює комунікацію як спосіб репрезентації реальності. Ми можемо говорити про своєрідний семіотичний

світогляд. У цьому світогляді все, що існує, постає як складна сукупність систем, всередині яких і між якими відбувається обмін повідомленнями, вираженими у вигляді знаків. Символи – це матеріальні форми вираження ментальних образів, які відображають матеріальний світ у свідомості людини. З розвитком семіотики поняття «знак» (матеріальний об'єкт, уява або подія, що щось репрезентує) поступово витісняється поняттям «текст» (інтегративне позначення, носій функції і значення). Існують предметні значення, смислові значення та експресивні значення. Символіка костюму та зброї допомагає глядачеві краще зрозуміти глибокі внутрішні конфлікти персонажів» [33; с. 65].

Сценічні п'єси можуть бути різновидом тексту. «Сценічні тексти», як і інші культурні тексти, мають свої механізми «творення» і «прочитання». Літературний матеріал трансформується і реалізується в театральному творі через висловлювання режисера та акторів. Режисерське слово в загальній структурі сценічного твору - це художнє просторово-часове вирішення сцен, що виконуються, мізансцен у фрагментах і художній образ персонажів.

Реалізація режисерського задуму в умовах сценічної реальності ставить питання про адекватність (відповідність) засобів художньої виразності авторським намірам. Від точності вибору засобів виразності та способу їх інтеграції в авторський задум залежить ступінь впізнаваності сценічного тексту та розуміння режисерського задуму.

1.3. Формування системи наукових підходів і методів дослідження зброї як елементу театрального костюму

Поставлене дослідницьке питання визначило низку підходів і методів дослідження.

Оскільки проблема вирішується із залученням інформації з різних галузей знань (історії театру, сценічного мистецтва, театрознавства та психології), доречним є застосування міждисциплінарного підходу.

Отже, специфіка теми та сформульовані мета і завдання передбачають міждисциплінарний погляд на предмет дослідження, тобто комплексну взаємодію обраних нами методологічних підходів.

- культурологія;
- мистецтвознавство;
- театрознавства.

Відтак, відповідно до поставлених завдань, дослідження ґрунтується на таких методологічних системах:

- методи конкретно-історичного аналізу;
- семіотичні методи аналізу;
- герменевтичні методи;
- методи причинно-наслідкового аналізу;
- методи аналізу творів мистецтва;
- компаративний метод дослідження сучасного сценічного мистецтва
- загальнонаукові методи: методи аналізу, методи абстрагування, методи узагальнення.

Культурологічний підхід до аналізу об'єкта в його культурно-історичному контексті та культурної інтерпретації об'єкта як культурного тексту в його реальному зв'язку із взаємопов'язаними елементами та зовнішнім середовищем.

Мистецтвознавчий підхід для встановлення мистецької сутності, притаманної об'єкту дослідження.

Театрознавчий підхід для вивчення об'єкта дослідження з усіх театральних аспектів і з різних точок зору.

Метод конкретно-історичного аналізу для з'ясування фактографічної конкретики об'єкта дослідження. Метод конкретно-історичного аналізу допомагає розкрити значення зброї у конкретному історичному та культурному контексті, що сприяє глибшому розумінню персонажів та подій.[36; с. 148].

Семіотичний метод аналізу базується на розгляді об'єкта як системи знаків, де кожне явище матеріальної та духовної культури розуміється як упорядкована сукупність знаків і символів, що мають певне значення. Семіотичний метод аналізу дозволяє вивчати зброю як систему знаків, що несе не лише фізичне, але й символічне значення для глядача. [22; с. 85].

Герменевтичний підхід дозволяє інтерпретувати символіку зброї в театрі та кіно, зосереджуючись на її значенні як елемента візуальної мови та способу комунікації з аудиторією. [55; с. 90]. Цей метод відображає необхідність розуміння явищ, а не знання про них, оскільки знання і розуміння відрізняються одне від одного.

Розуміння – це те, що дає можливість дістатися до суті об'єкта дослідження. Коли герменевтика була вперше розроблена, вона переважно інтерпретувала складні та неоднозначні тексти, але зараз метод поширився на вивчення всіх культурних та мистецьких явищ і процесів.

Компаративний метод дослідження сучасного сценічного мистецтва передбачає порівняльний аналіз використання зброї як елемента театрального костюму в різних культурних та історичних контекстах. Цей метод дозволяє виявити спільні та відмінні риси в підходах до інтерпретації зброї на сцені, зрозуміти, як різні театральні традиції та стилі впливають на символіку та функціональність цього елемента костюму, а також як це впливає на сприйняття глядача. Компаративний метод є особливо корисним у випадках, коли треба порівнювати використання зброї в різних театральних традиціях і стилях, щоб зрозуміти їх вплив на сприйняття глядачів» [3; с. 75].

Компаративний аналіз дозволяє виявити спільні та відмінні риси в підходах до інтерпретації зброї на сцені, що дає змогу краще зрозуміти функціональність цього елемента костюму в різних культурних контекстах. [44; с. 212].

Аксіологічний метод аналізу (метод ціннісного аналізу). Це пов'язано з тим, що він є релевантним для дослідження феномену виконавського мистецтва в тому сенсі, що воно стверджує загальнолюдські цінності, до яких прагне суспільство (цінності існують лише по відношенню до людей і тому співвідносяться з людськими уявленнями про їхню природу).

Методи причинно-наслідкового аналізу, які розкривають принцип розвитку об'єкта дослідження.

Методи аналізу творів мистецтва для всебічного аналізу костюма та мистецтвознавчої інтерпретації. Водночас використовуються загальнонаукові методи аналізу, абстрагування та узагальнення для формування дослідницьких положень і висновків:

1. Аналіз сучасних опублікованих критичних текстів та досліджень з обраної тематики показує, що в площині естетики сучасного театру відсутні фундаментальні дослідження, які б концептуалізували символічну систему театрального костюма, не кажучи вже про її теоретичну легітимність. Методологічним підґрунтям магістерського дослідження служить дослідження О.Цимбалюк, І.Семенюка, І.Диченка, О.Кулика, Г.Вдовиченко та ін., фокус уваги яких концентрується на теоретичному обґрунтуванні досліджуваного нами предмета.

2. Науковий підхід та методи магістерського дослідження були обрані з огляду на взаємодію таких методологічних підходів, як культурологія, мистецтвознавство та театрознавство, в яких обрана тема має міждисциплінарний фокус.

3. Крім того, відповідно до поставлених завдань, дослідження ґрунтується на такій методологічній системі:

- методи конкретно-історичного аналізу;

- семіотичні аналітичні методи
- герменевтичні методи;
- компаративний метод дослідження сучасного сценічного мистецтва;
- методи причинно-наслідкового аналізу;
- методи аналізу творів мистецтва;
- загальнонаукові методи: методи аналізу, методи абстрагування, методи узагальнення.

РОЗДІЛ 2

СЕМІОТИКА ЗБРОЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛІДУВАННЯ У ТЕАТРІ ТА КІНО

2.1. Зброя як відображення історичного періоду

За чималий час існування людства як біологічного виду, зброя з'явилась на самому початку еволюційного шляху. З ходом історії зброя стала не тільки засобом полювання, самооборони і агресії, а ще й культурною спадщиною та витвором мистецтва. Треба зазначити, що ми спостерігаємо великий інтерес дослідників і фахівців до живопису, скульптури, графіки, музики, обрядів, фольклору, але мало хто звертає увагу на те, що зброя завжди має місце у всіх видах мистецтва. У суспільства існує неоднозначне ставлення до зброї як до витвору мистецтва, бо зброя, насамперед, асоціюється з агресією і темною стороною людства, і розглядається як інструмент для вбивства.

І все ж таки, історія людства нерозривно пов'язана зі зброєю. Якщо подивитися ширше, то знаряддя праці, завдяки яким людство еволюціонувало, могло служити й зброєю. Наприклад, поширені були списи, котрі спочатку були просто заточеними гілками дерев. З еволюцією вони тепер мали кам'яний наконечник, а згодом і залізний. Те ж саме стосується і сокири, стріл для лука, дубин, ножів тощо. Хоча з кам'яного віку зброя концептуально не змінилась, але вона стала візуально іншою і більш міцною, витривалою. Деякі види зброї мають досить тривалу історію і фактично не змінились крізь століття. Візьмемо, до прикладу, мушкети, де функція у тому, щоб зі ствола вилетіла куля на високій швидкості і вразила ціль. У сучасності це можуть бути як гвинтівки, так і автомати. Тобто сама ідея залишилась тою самою, але змінились технічні рішення і зовнішній вигляд з етапами розвитку.

Зброя завжди відігравала важливу роль у формуванні ідентичності суспільств. Вона стала невід'ємною частиною не лише військових кампаній,

але й культурної спадщини, символізуючи соціальний статус та рівень технологічного розвитку.

Сама по собі зброя слугує індикатором розвитку технологій весь час існування людства. Якщо подивитися на зброю Стародавнього Єгипту і Месопотамії, ми побачимо, що вони використовували бронзові наконечники для стріл та мечі. Це свідчить про високий рівень ковальства та обробки металу. В Індії у ті ж часи зброя з бронзи прикрашалась орнаментом, що показує розвиток самобутньої культури. Треба зазначити, що головним рушієм розвитку зброї була середньовічна Європа, де обладунки і зброя лицаря свідчили про його військовий і соціальний статус. Арбалети і луки давали переваги у далекобійності, а мечі, булави, ножі, списи залишалися сталими видами зброї у ближньому бою. Можна також зазначити розвиток фортифікаційних споруд і засобів, котрі призначені руйнувати ці захисні споруди або фортеці. Це можна побачити в появі і розвитку таких машин, як требушет, катапульта, баліста, таран. Китай, де винайшли порох і в XI сторіччі почали використовувати його у військових цілях, — це дало потужний поштовх до розвинення і новий етап розвитку зброї.

Еволюція зброї від кам'яних знарядь до високотехнологічної вогнепальної зброї та дронів відображає загальний прогрес людства в сфері матеріальних наук та інженерії. Кожен новий етап розвитку технологій давав нові форми зброї, що кардинально змінювали тактику війни.

Це вплинуло на війни в цілому, де з'явилася вогнепальна зброя, а далі й артилерія, яка зробила важкі захисні обладунки неефективними, що призвело до їх повної зміни на військову форму, яка дає значні переваги в русі і мобільності. І лише в кінці XX століття видозмінені обладунки повертаються на поля бою у вигляді бронежилетів. Розвиток артилерії, подальша еволюція морської зброї дало поштовх для великих географічних відкриттів, колонізації інших земель.

Темп еволюції зброї трохи відрізнявся в кожного народу в залежності від історичних подій, але з початком географічних досліджень він значно

прискорився. Це можна побачити на прикладі Японії, де до середини XVI століття не було вогнепальної зброї. А з'явилися вони тільки після контакту з португальськими торговцями, які продали європейські мушкети (аркебузи). Після цього вони швидко почали поширюватися країною, і, згодом, японські самурайські армії почали їх використовувати у війнах періоду Сенгоку. Це був час політичної і соціальної нестабільності, де країна була розділена на багато маленьких частин, які воювали між собою. Японці стали називати ці мушкети аркебузи – танегасіма, на честь назви острова, де вперше були куплені у португальських торговців. Згодом японські зброярі розробили власні мушкети, які стали популярні серед самурайських військ.

Значних масштабів війна як така набула у XX сторіччі, де вогнепальна зброя була всюди, від звичайних гвинтівок до танків, артилерії, мінометів, літаків і кораблів. Хоча ті війни вже були більше ста років тому, але їх концепції залишились і досі. Найстрашніший винахід людства – це створення ядерної зброї. Її використали лише раз, і всі зрозуміли, що це повинна бути зброя не нападу, а стримування. Хоча ядерна гонка до сих пір триває, і країни активно озброюються, але поки ніхто не наважився використати її знову. Якщо Холодна війна була епохою масового виробництва ракет і ядерної зброї, то сучасні конфлікти характеризуються переходом до високотехнологічних, часто безконтактних методів ведення війни. Дрони, кіберзброя та космічні технології стають все більш важливими інструментами в арсеналі сучасних армій. Варто зазначити роль нового виду озброєння, такого як дрони. Першочергово вони створювались як літаюча камера, що може фільмувати щось на висоті пташиного польоту. Але сучасні виклики призвели до створення цілої галузі озброєння. Тепер дрони можуть не тільки фільмувати, а ще й наносити вогневе ураження противнику, завдаючи великі збитки при малій вартості самого дрона.

Зброя міцно увійшла у життя людини і стала невід'ємною частиною культури. Здебільшого людина зі зброєю в руках асоціювалася з захистом держави, території, що дозволяло іншим творити та розвиватися у мирному

житті. Зокрема, це знайшло відображення у живопису, наприклад, у картині Рембрандта (1642 року) Нічна варта. Тут зображена амстердамська гвардія, котра несе варту вулицями нічного міста. Гвардійці одягнені у військову форму і озброєні шпагами, алебардами та списами. Але найважливіше місце на картині займають аркебузи. Вони символізують рішучість воїнів і готовність захищати місто від будь-яких загроз, а також до виконання миттєвих дій. Художник робить потужний акцент на зброї як на символі військової сили і організованості.

Якщо розглядати відому скульптуру Донателло "Георгій, який долає дракона" (1417), то ми бачимо у його руках щит і меч, які наділені великим змістом і мають своє значення. Меч є символом фізичної і духовної сили, справедливості, божественної місії, а також символом перемоги добра над злом, рішучості в боротьбі. Щит є значним доповненням до меча і символізує захист від зла і духовну силу, непорушну вірність своїм переконанням. Тим не менш, їх не можна відокремлювати один від одного, бо вони разом підкреслюють роль святого Георгія: він є і захисником, і воїном. Його зброя разом символізує як захист, так і напад.

Звісно, можна згадати і фольклор, а саме народні пісні, в яких хоч і немає прямого оспівування зброї, але вона там є опосередковано. Прикладом може слугувати «Ой у лузі червона калина» (1914). Образи, а саме стрільці, котрі згадуються в пісні, одразу дають зрозуміти, що це озброєні гвинтівками люди, які готові стати на захист рідної землі. Гвинтівка підкреслює жагу до свободи та боротьби із ворогами заради своїх побратимів і Батьківщини.

Зброя завжди була не лише інструментом війни, а й потужним символом, що відбивав культурні, історичні та соціальні аспекти епохи. Вона була свідком перемог і поразок, народження легенд і формування національної ідентичності. Протягом століть якість клинка часто визначала результат битви, а його володар ставав легендарною фігурою. Достатньо згадати меч Щербець, що за легендою належав польському королю Болеславу I (965-1025), який вдарив їм по Золотих воротах Києва, в 1018 році, на знак

покорення міста. Для шотландців одним з головних національних скарбів є меч Вільяма Воллеса (1270/1272-1305), відомий завдяки художньому фільму «Хоробре серце», з Мелом Гібсоном у головній ролі. Рідкісна зброя має унікальні імена, іноді більш відомі, ніж ім'я її власника. Це лише кілька прикладів того, як зброя ставала невід'ємною частиною історичної пам'яті народів. Згадаймо історії про короля Артура: його «Екскалібур» або меч «Вікно в пекло», що належав серу Гарету Вікмерському, одному з лицарів Круглого столу. Мусульмани шанують «Дзюльфакар» - шаблю пророка Мухаммеда. Це свідчить про те, що зброя часто набувала сакрального значення, стаючи символом влади, мужності та справедливості. Можна пригадати Лонгінуса Подпітена з роману «Вогнем і мечем» та його шаблю Сорвишапку пам'ятає кожен, хто знайомий з творчістю Генріха Сенкевича, особливо ті, хто бачив однойменний фільм Єжи Гофмана. Адам Сенкевич також згадує «дир», «бритву», і «ніж» у своєму романі «Пан Тадеуш».

Можна підсумувати, що зброя завжди супроводжувала людство і була показником розвитку суспільства, армій і націй. Від звичайних дерев'яних списів до ядерних ракет і далекобійних дронів, розвиток зброї тісно пов'язаний з розвитком цивілізації. Для дослідників і фахівців зброя є певним показником і ідентифікатором історичних епох і подій.

2.2. Зброя як елемент костюму та її роль у створенні образу персонажа

Зброя як елемент костюму зазвичай допомагає розкрити і доповнити образ персонажа, зробити його характер більш зрозумілим і яскравим. Не

обов'язково це може бути у гарному контексті, бо зброя може використовуватися як чесними, порядними гарними людьми, так і негідниками, котрі паплюжать символи честі, гідності і порядності. Зброя – це певна характеристика героя, і його внутрішнього світу. Чим він дихає, про що він думає, рушійна сила його вчинків.

Розглянемо зброю як аксесуар. Подивимось з трохи незвичайного ракурсу. В середньовічній Японії в самурайських родинах жінки могли користуватися загостреними шпильками для волосся, які мають назву канзаші. Вони могли бути використані у критичний момент для самозахисту, хоча здебільшого, виконували декоративну функцію. Якщо розглянути персонажа з Європи XVI – XVIII сторіччя, то зброя була елементом повсякденного одягу дворян. Прикладом може слугувати меч корд, він відрізнявся коротким прямим клинком і часто, міг використовуватися як дуельна зброя. З іншого боку, зброя може свідчити про статус героя чи персонажа. Візьмемо європейський меч: якщо він прикрашений золотом чи іншими коштовностями, то це підкреслювало, що власник має конкретний соціальний статус. Здебільшого це було лицарство, яке втілювало у собі благородство і символізувало захист слабших. В мусульманських країнах був популярний меч ятаган, який був розповсюджений у знаті та вищого духовенства. В релігійному значенні у культурі ісламу ятаган асоціювався з джихадом, тобто священною війною.

У середньовічній Європі та Азії зброя не тільки виконувала практичну функцію, але й була важливим маркером соціального статусу. Витончені прикраси та орнаменти на зброї свідчили про високий ранг її власника, перетворюючи її на важливий елемент ідентифікації.

Якщо ми подивимось на костюм персонажа і його зброю, ми одразу можемо зробити висновок про його статус, його риси характеру, вид діяльності. Король багато вдягнений і може мати при собі скіпетр, який вказує на його королівську владу та силу. Скіпетри зазвичай оздоблені коштовностями і прикрасами, що показує силу монарха, і може бути

символом правосуддя. Але зараз ми розглянемо реальний приклад костюму короля з твору «Володар Перснів» Дж. Р.Р. Толкієна. Короля Елессара зображають у срібних обладунках, які покривають все його тіло, а також він носить на голові срібну корону, що є символом його влади. Але ми зупинимось на його мечі Нарсіл, він довгий, з маленьким вигином біля кінця. Завдяки такій формі він відмінно може розрубувати своїх ворогів. Так як це меч короля, то він зроблений з найкращої сталі гномів, яка славиться своєю міцністю і загартуванням. І не можна забути про руни, які викарбувані на ньому древніми ельфами, що розповідають історію про цей меч та його силу. Руків'я зроблене з коштовного срібла, яке оздоблено прикрасами. Гарда, яка допомагає мечу триматися у руках, на ній нанесено символи природи. Піхви, зроблені для носіння меча, також прикрашені орнаментом. Якщо підсумувати, то меч Нарсіл є втіленням влади Арагорна, як законного спадкоємця трону, і показує його зв'язок з минулими королями.

Зброя в мистецтві та літературі часто слугує не лише елементом реквізиту або костюму, але й виступає символом внутрішніх конфліктів героя, його мотивацій та моральних виборів. Вона може символізувати як захист і справедливість, так і агресію та насильство, залежно від контексту твору.

Інший персонаж, наприклад, шпигун, має бути вдягнений у більш непомітний костюм, який зливався б з натовпом, і зброя в нього повинна бути відповідною, використовуватись потайно, не великих розмірів. Часто це можуть бути невеличкі кинджали, ножі. Треба зазначити, що для шпигуна зброєю може бути майже будь-який предмет, і це не обов'язково зброя у тому розумінні, яке нам спадає одразу на думку. Це може бути невеличка кулька з отрутою, пейджер, начинений вибухівкою, маленька голка; арсенал зброї шпигуна обмежений тільки фантазією автора. Розглянемо класичний приклад шпигуна, а саме Джеймса Бонда, який використовує багате різноманіття зброї у виконанні своїх місій. Розпочнемо з класики, а саме пістолета Walther PPK; він є надійним супутником агента протягом багатьох серій і допомагав йому у найскрутніших ситуаціях. Це підкреслює обережний і витончений стиль

Бонда, але варто зазначити, що ця зброя в реальному житті користується популярністю у поліції та спецслужбах Європи. Бонд використовував багато різної вогнепальної зброї, але увагу привертає його вміння користуватися незвичайною зброєю, деяка була спеціально розроблена під його місії. Це є годинник з лазером, який може різати різні матеріали, вибухова ручка, яка зроблена як звичайна і може ввести противника в оману своїм виглядом. Не можна не згадати і автомобіль з прихованою зброєю, який має кулемети, приховані за фарами, броньоване скло і систему катапультування водія. Не менш елегантною є сигарета-вибухівка, яка може стати димовою шашкою, що може відволікти людей і посіяти хаос для непомітної втечі героя. І дуже поширеною схованою зброєю є лезо у парасольці. Супротивник ніколи не здогадається, що цей аксесуар може бути не тільки в якості того, що сховає від дощу, а ще й зброєю самозахисту завдяки схованому лезу всередині. Спеціальний допоміжний пристрій, який розроблений відділом Q для агента, є ремінь із тросом та гаком. Завдяки цьому він може долати різноманітні перешкоди і може бути використаний для підйому на високу конструкцію. Незвичним також можна зазначити, що Бонд використовує кубик з отрутою. Зовні він виглядає як звичайний гральний кубик, але всередині має сильну отруту для нейтралізації ворогів у таємний спосіб.

Деякі автори у своїх творах надають додатковий сенс зброї в образі персонажа. Наприклад, у творі Еріха Марія Ремарка «На західному фронті без змін» головний герой Пауль Боймер був озброєний гвинтівкою і приймав участь у першій світовій війні. І хоча чим далі йшла війна, він все більше розмірковував над тим, що вбивства — це абсурд, яке забирає щастя у людей по обидві сторони фронту, зброя перетворює людей на машини для вбивства. У своїх роздумах він дійшов висновку: «Я думав, що зброя – це просто інструмент, щось, що я мушу використовувати для захисту своєї батьківщини. Але я швидко зрозумів, що це не просто інструмент. Це сила, яка змушує тебе дивитися на життя і смерть інакше. Вона забирає в тебе можливість залишатися собою. Я бачив, як зброя перетворює людей на тварин, на

холодних і жорстоких убивць. Люди, з якими я виріс, стали незнайомими мені. Вони стріляють, не думаючи, вбивають, не вагаючись. Вони більше не відчують жалю чи страху, лише інстинкт виживання. І я теж став таким.» Здавалося б, солдат першої світової, озброєний звичайною гвинтівкою, але автор надав велике філософське значення цій зброї.

У фантастичних творах зброя часто виступає як істотний елемент костюму, що вказує на містичні здібності або особливий статус персонажа. Наприклад, елегантний лазерний меч у «Зоряних Війнах» має дуже важливе значення; його колір показує належність носія до певної фракції, і це одразу може показати характер героя, його мотиви і цілі. Якщо меч сяє зеленим, синім або білим кольором, це означає, що власник відноситься до джедаїв — людей, котрі протистоять імперії та її загарбницьким спробам. Вони намагаються звільнити галактику від впливу імперії і визволити планети, які вона покорила. Червоні мечі є ознакою ситхів, які підкорилися імперії і служать на славу імператора; вони покладуть життя заради розширення його влади.

У жанрі фентезі та наукової фантастики, зброя часто має магичні або технологічні властивості, що вказують на особливий статус персонажа. Вона стає символом влади або містичних здібностей, підсилюючи образ персонажа, та додаючи йому епічності. [47; 56].

Зброя виступає не лише як інструмент бойової дії, але і як ключовий елемент, який допомагає розкрити характер та мотивації персонажа, підкреслити тематику та жанр твору, а також створити цікавість і напруження в історії. Зброя може бути використана для підсилення тематики або жанру фільму чи вистави. У бойовиках вона може підкреслити елементи екшну, у драмах — створити напруження та драматичні моменти, а в фентезійних творах — створити містичну атмосферу.

2.3. Експресивність зображення зброї як частини художнього вираження

В мистецтві, як у кіно, театрі, літературі та образотворчому мистецтві, зображення зброї має великий потенціал для вираження різноманітних емоцій, ідей та символів. Ця експресивність може бути сприйнята як важлива складова такого вираження, оскільки вона дозволяє художникам передати глибокі риси персонажів, теми та концепції.

У кіно зброя часто виступає інструментом для підсилення драматичних моментів. Зображення зброї, її використання та характер ведення бою можуть суттєво впливати на емоційну реакцію глядачів, викликаючи напруженість, страх або захоплення. [55; 87].

Те, в який спосіб зображена зброя, дуже важливе для вираження характеру і мотивації персонажа. Конкретний вибір того чи іншого озброєння може багато сказати про персонажа, його думки та дії. Наприклад, меч у більшій частині є уособленням шляхетності та захисту інших. Якщо це кинджал, це може говорити про підступність, скритність або обман. Якщо це булава чи моргенштерн, то має бути присутня агресія і готовність до бою та насильства, а пістолет вказує на рішучість і прямолінійність. Можна зазначити, що спосіб носіння і використання зброї може вказувати на емоційний стан і настрій героя. Зброя може виражати думку автора або бути метафорою, закладеною в твір чи конкретну ситуацію. У театрі та кіно зброя може впливати на темп розвитку подій у сюжеті, гарно обігруючи підвищення напруги та підкреслюючи відповідною музикою емоційну реакцію глядача. Наприклад, у екшн-сценах часто можна бачити різну зброю, що робить сцени більш динамічними та захоплюючими, що зацікавлює глядача і змушує його бути в тонусі. Водночас сцени прямого насильства тримають глядачів у напрузі і навіть викликають відразу, але це доводить, що зброя виконала своє призначення, і увага глядача прикута до розвитку подій. Існує багато жанрів кіно та вистав, де використовується зброя, але якщо

торкнутися теми військових конфліктів, вона допомагає зображати героїзм, моральні дилеми, втрати та ненависть. Дуже важливий підбір зброї, адже вона повинна відповідати історичному контексту, кон'юнктурі часу, характеру та костюму персонажа. Це все створює єдиний образ, який допомагає глядачеві зрозуміти героя і його вчинки. Для цього є спеціальні професії, фахівці, які розуміються на цьому і повинні допомагати у створенні образів. Це художники по костюмах, які повинні знати, що тоді використовувалося, які матеріали, яка епоха і яка зброя. Залучають істориків і консультантів, які допоможуть скласти відповідний образ, костюм, занурити всіх інших у тодішню епоху та час, щоб допомогти всій команді відчувати запропоновану дійсність. Вірний вибір зброї може додати вірогідності та реалізму у виставу чи фільм.

Багато ідей людства, які здавалося фантастичними і нереальними, з плином еволюції та технічного прогресу втілюються в життя. Людина з давніх-давен спостерігала за птахами і мріяла полетіти в небо, як вони. І з розвитком людства ми не тільки полетіли вгору, а й створили таку техніку, яка злітає на кілька тисяч кілометрів. Цю ідею реалізували в двох формах: ми можемо полетіти на цивільному літаку з точки А в точку Б, або літак може нести на собі велику кількість зброї. Хочу сказати, що якщо ми бачимо якусь нереалістичну, фентезійну або кіберпанкову зброю, це не означає, що вона не стане реальністю. Військово-промисловий комплекс і технічний прогрес розвиваються великою швидкістю; раніше розробка таких видів зброї здавалася нереальною. Наприклад, на озброєнні Великобританії та США вже з'являється перша лазерна зброя, яка ще декілька десятиліть тому здавалася фантастикою, яку ми бачили у фільмах і читали в науковій фантастиці. Тепер це сурова дійсність. Можливо, колись в арміях світу будуть лазерні мечі зі «Зоряних війн» або бластери. Хоча технологія створення компактного і потужного лазерного пристрою поки що недоступна, науковці активно працюють над розвитком лазерних технологій, що може наблизити нас до втілення цієї мрії.

Фантастичні фільми часто використовують вигадані типи зброї для створення унікальних образів, що відповідають їхній жанровій специфіці. Наприклад, бластер у «Зоряних війнах» є модифікацією існуючої зброї, що поєднує футуристичний дизайн з реальною базою.

Розвиток медицини, технологій та наукового прогресу вже дійшли до такої стадії, яка дозволяє створювати біонічні протези, очі та вуха, що значно покращують якість життя людей з обмеженими можливостями. Також можливе вставлення імплантів у мозок, і людина може керувати комп'ютером за допомогою сили думки. Все це наштовхує на роздуми, що кібернетичні організми, такі як ті, що з'являються у фільмах «Робокоп» або «Термінатор», не є такою вже далекою перспективою, і через деякий час, цілком імовірно, ми зможемо побачити це на власні очі.

Ще одна фантастична зброя з фільму «Матриця» – це електромагнітна бомба. Повстанці використовували потужний електромагнітний імпульс для знищення машин. Зброя здатна вивести з ладу будь-яку електроніку, і вона вже не така фантастична. Таке озброєння вже існує в реальності, і якщо його використати, населені пункти у радіусі декількох десятків кілометрів можуть залишитися без електроенергії та зв'язку. Зображуючи таку зброю, автори демонструють нам її все знищуючу силу і потужність, вражаючи глядача настільки, що у нього виникає відчуття безсилля і неможливості опору. Можна навести приклад не менш цікавого приладу з фільму «Люди в чорному» – це стирач пам'яті. За допомогою спалаху з цього приладу можна вибірково стерти пам'ять будь-якій людині. Хоча до появи такого предмету ще дуже далеко, вчені не полишають спроб знайти технології, які маніпулюють пам'яттю людини. За сценарієм фільму, наявність такої зброї дуже полегшила роботу агентів в чорному.

І надалі зображення зброї має великий потенціал у розкритті емоцій, напруги, розвитку подій та сюжету, підсилюючи якусь ідею чи тему. Створення і відтворення спецефектів зі зброєю в фільмах або творах може бути центральним елементом дії. Найбільш видовищними є стрільба у русі

або в повільному темпі. Також популярна стрільба на коні, у погонях, у стрибках, на дуелях, що надає динаміки та видовищності картинці. Для історичних фільмів залучають багатьох істориків і консультантів, які допомагають відтворити реальну зброю, щоб зберегти автентичність як сцени, так і стрічки загалом. Для фантастичних фільмів зброю вигадують, шляхом переробки існуючої зброї і додавання до неї якихось елементів, щоб заплутати глядача і створити у нього відчуття фантастичності того, що він бачить. Або це може бути зброя, зроблена повністю з нуля, яка не має аналогів і створена спеціально для цього фільму чи твору.

Найпростіший спосіб — взяти копію маловідомої зброї з футуристичним виглядом, додати оптичний приціл або насадку, а в постпродакшн внести незвичайний звук або ефект пострілу. Так, наприклад, у «Зоряних війнах» бластер принцеси Леї є пістолетом Марголіна з кумедною насадкою.

Проте іноді дизайнери зброї докладають значних зусиль для створення унікальних моделей. У фільмі «Той, хто біжить по лезу» пістолет Ріка Декарда являє собою комбінацію деталей від австрійської гвинтівки Steyr та револьвера «Бульдог». Для більшої стильності пістолет оснастили двома спусковими гачками та додали кілька червоних лампочок з боків. Ця модель стала культовою і була продана на аукціоні за значну суму.

У «Робокопі» легендарний пістолет «Auto-9» є сильно модифікованою «Береттою», що надає персонажу особливого шарму кіборга. У фільмі «Еквілібріум» клерик Джон Престон використовує модифіковану «Беретту» з хрестоподібним дуловим спалахом, що відповідає загальному стилю фільму.

У «Судді Дредді» звичайний «Глок» перетворюється на зброю Закону завдяки дизайнерським модифікаціям. У фільмі «Екзистенція» режисер Девід Кроненберг створює найдивніші та найбожевільніші дизайни зброї, як-от знаменитий кістяний пістолет.

«Чужі» Джеймса Кемерона подарували нам одну з найвідоміших вигаданих гвинтівок M41A. У реальності ця зброя є гібридом автомата

Томпсона та сильно обрізаного дробовика «Ремінгтон». Цікаво, що з усіх гвинтівок, використаних у фільмі, лише три могли стріляти. Ця зброя стала настільки популярною, що фанати створюють її копії, хоча в реальності вона не дає такого яскравого спалаху та характерного звуку пострілу, як у фільмі.

У «Матриці» для епізоду, де Маус стріляє в спецпризначенців, зброяр Джон Боурінг змайстрував кілька незвичайних автоматичних дробовиків зі скорострільністю 900 пострілів на хвилину. Хоча вони використовувалися лише в одній невеликій сцені, їхній дизайн залишився в пам'яті глядачів.

У фільмі «П'ятий елемент» Люка Бессона зброя Зорга є унікальною розробкою, яка поєднує в собі автомат Калашникова (модифікація АКС-74У) з різними додатковими пристроями. Якщо придивитися, у нижній частині можна побачити характерний магазин від Калашникова. Це додає персонажу ексцентричності та підкреслює футуристичну атмосферу фільму.

«Хижак» Джона Мактірнана відомий легендарною зброєю, для використання якої творці пішли на низку хитрощів. Вони адаптували кулемет M134 Minigun, зазвичай встановлений на вертольотах вогневої підтримки, для використання актором. Щоб це було можливим, через штанину актора пропустили кабелі живлення від акумулятора, а для захисту від стріляних гільз актор одягав бронежилет і, де можливо, спеціальну маску. Скорострільність зброї знизили з 4000 до 1250 пострілів на хвилину, щоб обертання стволів було помітним.

Отже, зображення зброї це спосіб вираження і розкриття характеру героя, вона допомагає краще зрозуміти постать героя і може бути невід'ємною частиною костюму.

РОЗДІЛ 3

ВІЗУАЛЬНІ СИМВОЛИ ТА КОДИ ЗБРОЇ В ТЕАТРАЛЬНИХ ВИСТАВАХ ТА КІНО

3.1. Вплив зображення зброї на розвиток сюжету в театральних постановках

Зображення зброї в театральних постановках може мати значний вплив на розвиток сюжету та враження глядачів.

Використання зброї в сюжеті завжди означає напругу, агресію та загострення конфлікту. Автори часто використовують зброю для підкреслення або розкриття рис характеру героя. Також треба зазначити, як герой поводить себе зі зброєю. Він може тримати її, і боятися використовувати, що одразу говорить про те, що персонаж боїться та невпевнений у собі. Натомість той, хто стоїть упевнено, тримаючи зброю перед собою та дивлячись у очі супротивнику, ймовірно впевнений у своїх силах. Лише наявність зброї на сцені дає глядачу можливість передбачити події. Вона може змінити хід сюжету, постановки, зазвичай виступаючи як розв'язання конфлікту або його загострення. Візуальний образ зброї на сцені чинить сильний психологічний вплив на глядача, дозволяючи йому глибше зануритися в атмосферу вистави та краще зрозуміти внутрішній світ персонажів.

Найбільш яскравим прикладом впливу зброї на розвиток сюжету в театральних постановках є драма «Калігула» Альбера Камю. Автор у цій постановці досліджує тему влади, божевілля та екзистенційної кризи через постать римського імператора Калігули. Зброя в цій драмі є невід'ємною складовою в зображенні смерті, насильства, тиранії, які є центральною темою. Вона символізує абсолютну владу імператора, через яку він виражає свою жорстокість і тримає у страху свою країну. Калігула використовує зброю не тільки для захисту своєї влади, а й для задоволення своїх садистських поривів. Ці сцени розкривають його внутрішню порожнечу та безглуздість його вчинків, що призводить до хаосу і страждань. Зброя Калігули є не лише засобом реалізації його бажань, вона стає символом влади та смерті, доводячи до абсурду саму суть влади. Зброя, якою володіють підлеглі імператора, символізує страх перед його непередбачуваністю та невпевненість, що підкреслює атмосферу небезпеки й напруженості, яка

панує при дворі. Варто зазначити, що зброя в цьому творі однозначно створює тяжку атмосферу, навіює жах за своє життя й невизначеність майбутнього. Блиск і брязкання мечів завдяки світловим, шумовим і звуковим ефектам допомагають глядачеві зануритися в атмосферу страху, насильства й невідвортної загрози. Автентичне зображення мечів Римської імперії допомагає відтворити атмосферу тих часів, підкреслює реалістичність подій і дозволяє краще зрозуміти контекст і епоху, в якій відбуваються події. Зброя в п'єсі Камю не лише зовнішній атрибут влади, але й відображення внутрішнього світу Калігули, його хворої психіки і прагнення до саморуйнування. Через образ зброї автор досліджує теми самотності, відчуження та втрати сенсу життя.

Можемо розглянути класичні твори драматичного мистецтва. Багато прикладів впливу зброї на розвиток сюжету є у шедеврах Шекспіра, твори якого визнані як еталон драматургії. Майже у всіх його драмах зброя є центральним елементом, завдяки якому розгортаються захопливі події і відчувається напруження у сцені. З впевненістю можна сказати, що зброя у Шекспіра є вирішальною частиною його драматургії, завдяки чому напруження тримається до самого кінця твору, який часто має трагічний фінал. Прикладом можуть слугувати його п'єси: «Гамлет», «Ромео і Джульєтта», «Макбет».

Спочатку розглянемо вплив зброї на розвиток сюжету у п'єсі «Гамлет». Автор використовує декілька видів зброї, які важливі для просування сюжету. Перший — це примарний меч батька Гамлета, з яким батько являється молодому принцу уві сні, і вимагає помсти за своє вбивство. Меч тут виступає символом зради і невиконаної справедливості. Саме після цього Гамлет вирішує дізнатись правду про смерть батька, і помститися. Наступним важливим елементом є отруєна шпага, яка використовується в дуелі між Гамлетом і Лаертом. Лаерт отримав її від короля Клавдія, змовившись про вбивство Гамлета. Ця дуель стає кульмінаційним моментом п'єси, під час неї Лаерт і Гамлет обмінюються шпагами, що призводить до смерті обох. У

цьому моменті отруєна шпага є символом зради і маніпуляції. Автор концентрує увагу глядача на зброї не лише як на знарядді вбивства, але й як на символі боротьби за владу. Мечі тут є не тільки реальною зброєю, але й метафорою морального вибору та боротьби з внутрішніми сумнівами. Можна зазначити, що зброя є основною рушійною силою сюжету і безпосередньо впливає на долі персонажів.

Наступним прикладом розглянемо «Ромео і Джульєтту». Тут в самому сюжеті закладено ворожнечу між веронськими сім'ями Монтеккі та Капулетті, а зброя виступає її втіленням. На самому початку твору ми одразу бачимо сутичку між слугами обох родин, згодом до них приєднуються Бенволіо і Тібальт, і теж беруться за мечі. Наступною значущою подією є битва між Тібальтом, кузеном Джульєтти, і Меркуціо, другом Ромео. В результаті сутички Меркуціо гине, а Ромео, побачивши мертвого друга, вирішує помститися і вбиває Тібальта своєю зброєю. Після цього Ромео виганяють з Верони, і він змушений розлучитися зі своєю любов'ю Джульєттою, що дає поштовх до розвитку невідворотних подій. Кульмінацією сюжету є те, що Ромео отримав звістку про нібито смерть Джульєтти і поспішив до склепу Капулетті, щоб власноруч пересвідчитися в її смерті. Перед цим він купив отруту, щоб, якщо його страхи підтвердяться, вбити себе і бути разом із коханою навіки. Він побачив її холодне тіло і, не бажаючи жити без неї, випив отруту. Коли Джульєтта отямилася, вона побачила бездиханне тіло Ромео і, не бажаючи жити без нього, схопила його кинджал і покінчила з собою. Зброя стає останнім засобом, який герої використовують для завершення своїх життів, що підкреслює трагізм їхньої любові та нерозв'язність конфлікту. Незворотний конфлікт у п'єсі «Ромео і Джульєтта» зумовлений багаторічною ненавистю і ворожнечею між двома родинами, а зброя стає знаряддям цього трагічного фіналу.

Ще одним яскравим прикладом впливу зброї на розвиток сюжету є класична п'єса Шекспіра "Макбет". Тут герой бажає влади, тому вбиває свого короля кинджалом і сам займає його місце. Але скоєний злочин переслідує

його аж до божевілля. Його мучать докори сумління, що переростають у параною і нав'язливі ідеї — він всюди бачить ворогів. Через це він наказує вбити свого друга Банко, і всю його родину, бо, згідно з пророцтвом відьом, його потомки займуть престол. У цих сценах зброя є символом зради, прагнення влади, а також саморуйнування. Зброя в цьому творі не лише є символом темних сторін людської природи. Макдуф, головний супротивник Макбета, використовуючи свій меч, бажає помститися за вбивство родини. Вирішальним моментом є дуель між Макбетом і Макдуфом, де останній за допомогою меча вбиває тирана, і відновлює справедливість. Наприкінці, зброя виступає у ролі судді, і карає Макбета за всі його злочини. З розвитком сюжету ця сама зброя виступає символом захисту і честі, коли Макбет був воїном і відданим своєму королю, але його амбіції привели до зради, підступного вбивства, а згодом — до саморуйнування. Зброя в «Макбеті» не просто елемент дії, вона є метафорою внутрішнього конфлікту, боротьби за владу і катастрофічних наслідків аморальних вчинків.

Можемо розглянути вплив зброї на розвиток сюжету ще в одному шедеврї театрального мистецтва, а саме в опері "Кармен" Жоржа Бізе. На початку опери циганка Кармен влаштовує конфлікт на тютюновій фабриці, зав'язується бійка, і Кармен кидає ножем у солдатів, які намагаються розв'язати конфлікт. Внаслідок цього її арештовують, і вона знайомиться з солдатом Хозе, який стає її наглядачем. Ніж у цій сцені є символом зухвалості, незалежності, непокори та безстрашності Кармен. Хоча в більшій частині опери зброя не присутня на сцені, її вплив відчувається через зміну характеру героя: Хозе, котрий був дисциплінованим і відповідальним солдатом, приєднується до контрабандистів через свою пристрасть і любов до Кармен. Зброя, яка слугувала йому для підтримання порядку, стає знаряддям ревнощів та агресії. У фіналі кинджал Хозе виконує трагічну місію: через ревнощі він вбиває Кармен. Цей акт насильства завершує оперу трагедією, підкреслюючи згубний вплив ревнощів та втрати самоконтролю. Зброя в "Кармен" — це символ пристрастей, що руйнують життя героїв. Від ножа

Кармен, який спочатку виступає як символ непокори та волі, до кинджала Хозе, що стає знаряддям ревнощів, зброя відображає внутрішній конфлікт персонажів і підкреслює, як неконтрольовані почуття можуть перетворити людину на вбивцю, демонструючи трагічні наслідки пристрасті.

3.2. Сприйняття і символи зброї в кіно

Сприйняття зброї в кінематографі є складним і багатограним явищем, яке глибоко впливає на глядача через візуальні образи, символіку та емоційний резонанс. У фільмах зброя не просто виконує функцію інструменту для ведення бойових дій; вона часто виступає як потужний символ, що відображає внутрішні конфлікти персонажів, їхні цінності та особистісний розвиток. Зброя може символізувати владу, силу, боротьбу за справедливість, втрату невинності або моральні дилеми, з якими стикаються герої.

У фентезійних стрічках, таких як «Хроніки Нарнії», зброя відіграє ключову роль у розвитку сюжету та формуванні глибоких зв'язків між персонажами та глядачами. Засновані на однойменних творах К. С. Льюїса, ці фільми досліджують теми добра і зла, віри, жертви та особистісного зростання. Зброя в цих творах служить не лише фізичним засобом боротьби, але й символічним елементом, який допомагає розкрити внутрішній світ героїв та підкреслити основні ідеї твору.

З історичних часів зброя була не лише засобом самозахисту чи війни, але й символом статусу, честі та духовних цінностей. У літературі та мистецтві зброя часто використовується для відображення внутрішніх якостей персонажів, їхньої соціальної позиції та моральних переконань. У фентезійному жанрі, де межі між реальністю та вигадкою розмиваються, зброя набуває додаткових символічних значень, стаючи інструментом магії або втіленням древніх сил.

У «Хроніках Нарнії» зброя відіграє особливу роль у житті кожного з чотирьох дітей сім'ї Певенсі: Пітера, Сьюзен, Едмунда та Люсі. Кожен з них отримує особливі предмети зброї, які не лише слугують інструментами у фізичній боротьбі, але й мають глибоке символічне значення, відображаючи їхню особистість, моральні цінності та шлях дорослішання.

Пітер Певенсі, найстарший з братів і сестер, отримує від Батька Різдва меч Рінділ і щит. Меч Пітера є символом його мужності, лідерських якостей та відповідальності. Він втілює ідеали шляхетного воїна і майбутнього короля Нарнії. Меч допомагає Пітеру прийняти на себе роль захисника та вести армію проти сил зла, зокрема проти Білої Відьми. Щит Пітера прикрашений емблемою лева — символом Еслана, який уособлює добро, мудрість і жертву. Щит служить не лише засобом захисту, але й нагадуванням про моральні принципи та віру, які Пітер має відстоювати. Таким чином, зброя Пітера підкреслює його шлях від хлопчика до зрілого лідера, готового приймати важкі рішення заради блага інших.

Сьюзен Певенсі отримує елегантний лук і стріли, а також чарівний ріг. Її лук відображає її мудрість, обережність та здатність до точного, виважених дії. Лук і стріли символізують не лише фізичну вправність, але й духовну проникливість. Сьюзен, яка спочатку скептично ставиться до магічного світу Нарнії, поступово приймає свою роль і розуміє важливість віри та відваги. Чарівний ріг, який вона отримує, має здатність викликати допомогу в моменти небезпеки. Цей артефакт символізує надію, єдність та силу співпраці. Коли Сьюзен використовує ріг, це означає, що вона визнає свою потребу в підтримці та готова довіряти іншим.

Люсі Певенсі, наймолодша з дітей, отримує маленький кинджал та флакон з чарівним зіллям, яке має зцілюючі властивості. Кинджал Люсі символізує її сміливість та готовність захищати близьких, незважаючи на її юний вік та зовнішню крихкість. Він показує, що навіть найменші можуть бути хоробрими та впливовими у великій боротьбі. Флакон із зіллям є символом милосердя, співчуття та зцілення. Люсі часто використовує його,

щоб допомогти пораненим, що підкреслює її доброту та турботу про інших. Ці дари відображають її роль як морального компаса групи, того, хто приносить світло та надію в темні часи.

Едмунд Певенсі, який пройшов через зраду та спокусу Білої Відьми, отримує меч після своєї спокути. Його зброя символізує прощення, відновлення та особистісний розвиток. Спочатку Едмунд піддається спокусам влади та солодощів, пропонуваних Відьмою, але згодом усвідомлює свої помилки і стає вірним братом та воїном. Меч Едмунда відображає його внутрішнє переродження і готовність боротися за справедливість та захищати Нарнію. Його шлях показує, що кожен може змінитися і знайти своє місце у боротьбі зі злом.

Зброя у «Хроніках Нарнії» не лише служить фізичними інструментами, але й виступає як метафора внутрішніх якостей та розвитку персонажів. Вона відображає теми віри, мужності, прощення та дорослішання. Кожен предмет зброї відповідає характеру свого власника та підсилює його індивідуальність.

Біла Відьма, антагоністка фільму, володіє чарівним жезлом, який може перетворювати живих істот на камінь. Її зброя символізує холодність, жорстокість та прагнення до абсолютного контролю. Жезл Відьми є уособленням темряви та пригнічення, протиставляючись світлу та свободі, які символізує Еслан. Її зброя несе з собою замороження життя, зупинку природного порядку та гармонії, що підкреслює її роль як руйнівника.

Еслан, великий лев, хоч і не використовує зброю в традиційному сенсі, є наймогутнішою силою проти зла. Його присутність і жертва є найвищим проявом любові, віри та відродження. Він уособлює духовні цінності, які перевершують фізичну силу зброї. Еслан веде боротьбу на іншому рівні, де моральні принципи та духовна сила є більш значущими, ніж матеріальні інструменти.

Зброя також відіграє важливу роль у формуванні атмосфери фільму та розвитку сюжету. Битви, в яких беруть участь герої, є не лише фізичними сутичками, але й символічними конфліктами між добром і злом, вірою і

зневірою, єдністю і розбратом. Використання зброї підкреслює серйозність загроз та важливість вибору, який стоїть перед персонажами.

Крім того, зброя допомагає передати теми особистісного зростання та прийняття відповідальності. Діти Певенсі, потрапивши у чарівний світ Нарнії, повинні швидко дорослішати та приймати важкі рішення. Володіння зброєю стає символом їхнього переходу від дитинства до дорослості, від безтурботності до розуміння складності світу.

Зброя вторинних персонажів, таких як міфічні створіння Нарнії, також додає глибини світу, створюючи багатогранну картину боротьби. Кентаври, фавни, гноми та інші істоти використовують різноманітну зброю, яка відображає їхню культуру, традиції та роль у конфлікті. Це підсилює відчуття масштабності та епічності подій, показуючи, що боротьба зі злом об'єднує різні народи та види.

Дизайн та естетика зброї у фільмі відіграють важливу роль у створенні автентичності та зануренні глядача у світ Нарнії. Режисери та дизайнери приділили велику увагу деталям, щоб зброя відповідала характеру персонажів та культури світу. Мечі, луки, кинджали та інші предмети озброєння мають унікальні риси, які роблять їх впізнаваними та додають глибини історії.

Меч Пітера, наприклад, прикрашений гравіруваннями, рунами і символами, що відображають його королівський статус. Лук Сьюзен має витончені лінії та деталі, що підкреслюють її жіночність та грацію. Кинджал Люсі інкрустований дорогоцінними каміннями і має ручку з особливого матеріалу, що відображає її чистоту та невинність.

Зброя також впливає на розвиток сюжету та персонажів. Володіння зброєю стає випробуванням, яке вони повинні пройти, щоб довести свою готовність боротися за справедливість. Пітер стикається з вибором між мирним вирішенням конфлікту та необхідністю взяти меч для захисту Нарнії. Його рішення використовувати зброю відображає прийняття відповідальності за долю інших. Сьюзен повинна подолати свій скептицизм та страх перед

невідомим, щоб ефективно використовувати свій лук у боротьбі. Це символізує її внутрішнє зростання та відкритість до нового досвіду. Люсі вчиться, що сила не завжди полягає у фізичній боротьбі, а часто у здатності зцілювати та підтримувати інших. Її роль цілительки є критично важливою для успіху їхньої місії.

Через зброю глядачі можуть краще зрозуміти мотивації та емоційний стан персонажів. Вона служить візуальним індикатором їхнього розвитку та зміни протягом фільму. Коли Едмунд приймає свій меч, глядачі розуміють, що він залишив минулі помилки позаду і готовий боротися за добро. Використання Сьюзен її рога у критичний момент підсилює напруження та надію на допомогу, залучаючи глядача до переживань героїв. Сцени, де Люсі використовує своє зілля для зцілення, викликають емпатію та підкреслюють важливість співчуття.

Зброя у «Хроніках Нарнії» впливає на глядачів, викликаючи емоційний відгук та спонукаючи до роздумів про моральні цінності. Вона служить нагадуванням про важливість мужності, честі, співчуття та віри у боротьбі з труднощами. Ці символи можуть надихати молодих глядачів на розвиток позитивних якостей, таких як відповідальність та готовність допомагати іншим. Для дорослої аудиторії зброя може викликати асоціації з класичними темами літератури та мистецтва, підкреслюючи універсальність та вічність певних цінностей.

Порівнюючи з іншими творами, можна побачити, що зброя як символ широко використовується у багатьох фентезійних історіях. У «Володарі Перснів» Дж. Р. Р. Толкіна мечі та інші артефакти мають власні історії та впливають на долю героїв. Подібно до цього, у «Хроніках Нарнії» зброя несе власну історію та значення, що додає глибини та багатозначності розповіді.

Зброя в кіно є потужним засобом комунікації, який, завдяки своїй експресивності та символічності, збагачує художній твір та впливає на його сприйняття аудиторією. У «Хроніках Нарнії» вона допомагає розкрити глибину персонажів, підсилити основні теми та створити емоційний зв'язок з

глядачем. Вона виступає як символ внутрішньої сили, моральних принципів та особистісного розвитку. Через детальний дизайн, символіку та вплив на сюжет зброя додає багатогранності історії та робить її більш захоплюючою та змістовною.

Вивчення зброї у контексті кіно та літератури дозволяє зрозуміти, як матеріальні об'єкти можуть набувати глибокого символічного значення. Вони допомагають глядачам та читачам зануритися у світ твору, відчувати емоції персонажів та замислитися над власними цінностями та виборами. Зброя стає не лише інструментом боротьби, але й засобом передачі глибоких ідей та емоцій, що робить її невід'ємною частиною кінематографічного мистецтва.

3.3. Символізм зброї в українському театрі та кіно

В українському театрі та кіно, як і в загальносвітовому мистецтві, зброя символізує силу, боротьбу за волю, владу та відвагу. Вона допомагає зобразити характери героїв як мужні та безстрашні, а також слугує провідником до розуміння їхніх внутрішніх конфліктів і переживань. Зброя може підкреслити національну ідентичність на тлі історичних подій, виступаючи метафорою боротьби за свободу, і є символом патріотизму.

Можемо звернути увагу на фільм «Чорна Рада», знятий за однойменним історичним романом Пантелеймона Куліша, який сам по собі є великою українською спадщиною. Сюжет розвивається після смерті Богдана Хмельницького, у часи, відомі як доба Руїни, коли відбувалося жорстке суперництво між політичними силами за гетьманську булаву. Боротьба між претендентами на гетьманство супроводжується інтригами і військовими сутичками. Обидві сторони залучають своїх козаків і військові підрозділи, що переростає в озброєний конфлікт. У цих обставинах зброя виступає вирішальним інструментом для досягнення політичних цілей у боротьбі за владу з обох сторін. Але в цьому творі зброя також допомагає відчувати національну ідентичність, оскільки завжди була невід'ємною частиною

культури козацтва. Зброя тут демонструє готовність козаків захищати незалежність, свободу і гідність. Хоча козаки часто показані як відважні та готові постояти за свою Батьківщину, це не змінює того факту, що інколи вони стають жертвами внутрішніх суперечок. Варто зазначити, що зброя тут використовується не лише для зображення фізичної сили, але й морального вибору героїв. Прикладом можуть слугувати два чесні козаки, Сомко і Шрам, які хочуть застосувати свої сили для захисту справедливості, тоді як Брюховецький і його посіпаки використовують зброю лише для загарбання влади і здійснення егоїстичних цілей. За допомогою зброї автор підіймає філософське питання: чи використовувати її для добра, чи для руйнування. Зброя у фільмі трансформується із символу єдності та свободи в інструмент розбрату і смерті. Спочатку об'єднуючи козаків у боротьбі за незалежність, згодом вона стає причиною їхніх внутрішніх розбіжностей і трагічних подій. Тут ми бачимо, як легко благородні пориви можуть бути спотворені боротьбою за владу, перетворюючи козаків на ворогів один одному.

Розглянемо фільм «Захар Беркут» 2019 року режисера Ахтема Сеїтаблаєва за однойменною повістю Івана Франка. Як повість, так і фільм описує події XIII століття, коли на українські землі була навала монгольського війська. У центрі сюжету — оборона карпатського села, якою керує мудрий ватажок Захар Беркут. Саме завдяки його ідеям і настановам громада вирішила чинити опір; саме він об'єднав усіх, закликав до бою і організував оборону. Хоча зброя була дуже примітивною, такою як стріли, мечі, списи і луки, але тут вона символізує захист свого дому і жагу до свободи. Навіть в особистих двобоях між монголами та селянами зброя підкреслює тему честі, справедливості і тріумфу правди. Важливо зазначити, що монголи і українці в творі використовують схожу зброю, проте вона все ж має свою ідентичність та регіональні відмінності. Таким чином, можна зробити висновок, що війна іде не лише між народами, а й за збереження права на незалежність і культурних цінностей. Кульмінаційний момент — це використання природних ресурсів, коли горяни, використовуючи дамбу,

створюють штучний обвал каміння, що знищує ворожу армію. Тут зброя вийшла за межі традиційного розуміння як фізичних артефактів і стала метафорою розуму і хитрості, які необхідні для перемоги над ворогом. Фільм акцентує увагу на тому, що справжня зброя у боротьбі за свободу — це не лише фізичні знаряддя, а й дух, і непохитна воля народу. Також в творі представлена ідея, що тільки об'єднавшись, ми можемо подолати набагато сильнішого ворога, зберегти свою ідею, націю і культурну ідентичність.

Українське кіно звертає увагу не лише на далекі історичні події, а й на ті, які трапились буквально у нас на очах. Зокрема, фільм «Кіборги» (2017), який описує героїчну оборону українськими військовими донецького аеропорту, що тривала з травня 2014 року по січень 2015 року, загалом 242 дні оборони від переважаючих сил супротивника. За їхню мужність і незламність усіх оборонців аеропорту почали називати кіборгами. Зброя в цьому фільмі показує, що солдати готові захищати незалежність і суверенітет України у будь-яких випадках і умовах. Кожен бій відображає запеклість і нерівність конфлікту, коли українські солдати стикаються з чисельно переважаючими силами противника. Важливою рисою є персоналізація зброї, яка є у цього загону, бо вона може багато чого сказати про людину, яка володіє нею. Трохи розберемо: звичайний автомат показує того, хто бореться на першій лінії і тримає оборону; так звану мобілізаційну зброю, яку можуть дати кожному, але це не зменшує її важливість: снайперська гвинтівка більше розкриває персонажа як розумного і розважливого, бо від його пострілу залежить дальнє поле бою, тобто знищення загрози, яку не видно неозброєним оком. Кулемет показує відвагу і силу, бо це та людина, яка повинна відволікти своїм вогнем противників і зосередити їх на собі, щоб вся група змогла перегрупуватися і зайняти кращі рубежі оборони. І остання в списку, але не по значущості, є людина, яка використовує протитанковий засіб або протиповітряний; це надзвичайно важко, бо саме на ньому лежить задача знищення ворожої техніки. Знаючи цей факт, свідомо йти на такі дії є прикладом незламності характеру і волі, бо від твоїх дій залежить, можливо,

життя всієї групи. Зброя тут стає важким моральним вантажем, символом не лише фізичної війни, а й внутрішньої боротьби, яку переживають персонажі. Зброя у фільмі — це не просто залізо, яким ведуть війну, а ще й символ героїзму, боротьби, жертвності, сили духу і готовності захищати свою Батьківщину.

Український театр багатий не тільки постановами класичних п'єс, де зброя має вирішальну роль, як п'єс Шекспіра, які ми аналізували вище, а також сценічним втіленням нашого козацького історичного минулого, яке нерозривно пов'язано з боротьбою за незалежність і волю, де зброя має вирішальне значення. Одним із таких втілень є сценічна версія легенди про козака Мамай, яка була записана Костянтином Карпенком і постановлена на сцені Запорізького академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. В. Г. Магара. Тут показані події саме запорізького краю. Героїчна легенда «Мамай» — це відтворення давніх переказів про козака-характерника, що наганяв страх на ворогів, рятуючи від неволі своїх земляків. За сюжетом, події відбуваються в епоху боротьби козацтва з турками й татарами. Тут показана боротьба між козаками і турками. З цього робимо висновок, що наші козаки використовували українські шаблі, в той час як османи брали до рук ятагани. Всі ці битви реалізовані на сцені, грає гучна, атмосферна музика, яка задає тон всьому дійству. Усюди чути крики, лязкіт зброї, у далечині лунають постріли з мушкетів. Символи всім зрозумілі: наші козаки — це відвага у боротьбі з османами, які забирали наших воїнів у рабство; також важливим є боротьба за свою землю. Мамай тут постає як втілення всіх символів у своїй особі.

До 30-річчя Незалежності України Полтавським академічним музично-драматичним театром ім. М. В. Гоголя був втілений на сцені виставу на основі повісті М. В. Гоголя «Тарас Бульба». Тарас Бульба, як центральний персонаж, часто зображується зі зброєю, яка підкреслює його лідерські якості, хоробрість та військову майстерність. Його шабля є символом його незламного духу та готовності боротися до останнього за свободу свого

народу. Сини Тараса Бульби, Остап і Андрій, також зображуються зі зброєю, що відображає їхні особисті риси та розвиток. Остап, який залишається вірним козацьким ідеалам, демонструє свою мужність і відданість у бою, використовуючи козацьку шаблю. Андрій, який зраджує козаків через любов до польської панянки, зображується з польсько-угорською шаблею, що символізує його внутрішній конфлікт і трагічний вибір. Зображення зброї на сцені створює атмосферу напруженості та підсилює емоційний вплив на глядачів. Вона допомагає передати жорстокість війни, драматичні моменти боїв та особисті трагедії персонажів. Світлові та звукові ефекти, такі як блиск шабель, звук пострілів та брязкіт зброї, підсилюють реалістичність бойових сцен та емоційний вплив на глядачів. Це допомагає створити відчуття присутності на полі бою та глибше зрозуміти емоції персонажів. Зображення зброї в постановці «Тарас Бульба» відіграє важливу роль у розвитку сюжету, характеристиці персонажів та створенні драматичної напруги. Воно не лише підкреслює військову майстерність козаків і їхню боротьбу за свободу, але й допомагає глядачам зануритися в атмосферу епохи та відчувати емоційний вплив подій. Зброя в «Тарасі Бульбі» виступає потужним символом козацької доблесті, вірності та національної ідентичності.

Взагалі ми бачимо, що зброя є дуже допоміжною у вираженні характерів, розвитку подій як у театрі, так і в кіно. Зброя широко використовується для зображення історичної дійсності і часто задає тон і атмосферу навколишньому середовищу.

ВИСНОВКИ

Визначено поняття зброї, яке є основним предметом дослідження, його зміст в театральному костюмі з урахуванням історичних аспектів.

1. Обґрунтована необхідність комплексного підходу до створення фільмів, вистав: від початкової ідеї до реалізації, від підбору ігри акторів до декорацій, звукового оформлення, і звичайно костюмів, де зброя часто

відіграє важливу роль. Результатом має бути завершений, цілісний фільм або вистава, який гармонійно сприймається глядачем.

2. Доведено, що сценічний костюм є засобом зображення героя. Побачивши і проаналізувавши костюм ми можемо зробити висновки про персонажа: хто перед нами стоїть, яка приблизно епоха, який вид діяльності цього героя, а також його можливий емоційний стан і характер. Кожен елемент костюма може мати своє значення та символіку; вивчення цих символів дозволяє краще зрозуміти повідомлення, яке хочуть передати режисери чи дизайнери. Аналізуючи костюм глядачу стають зрозумілі соціальні ролі та статуси персонажів, костюм може вказувати на класові різниці, професійний статус, статеві ролі. Також костюм допомагає розкрити психологічні характеристики персонажів. Кожен вибір костюма є свого роду виразом внутрішнього світу персонажа, його страхів, мрій, цілей тощо.

3. Визначено, що дослідження театрального костюма охоплює різноманітні аспекти, такі як історія, кон'юнктура часу, контекст твору, символіка, геральдика, скриті сенси і підтексти, які хотів донести автор, а також взаємодія з іншими компонентами вистави. Вивчення цих аспектів допомагає краще розкрити значення й виразність костюмів у виставі чи фільмі.

4. Висвітлено, що зображення зброї театральних виставах та кіно має велике значення як візуальний символ та код, які допомагають розкрити глибину характерів, передати настрій та теми твору, і часто впливає на зміну сюжету.

5. Охарактеризовано візуальні символи та коди зброї в театральних виставах та кіно, які використовуються для різних цілей, включаючи підкреслення влади та авторитету певних персонажів, демонстрація конфлікту та насилля, загрози життю, показ моральних дилем і глибинних криз особистості і внутрішніх конфліктів, а також демонстрація соціального статусу, створення атмосфери безпеки і захисту.

6. Удосконалено поняття сценічний костюм, класифікація зброї за історичними періодами, зокрема зброя первісного суспільства, ренесанса, сучасності, досліджено зброю майбутнього у фільмах фентезі в стилі кіберпанк.

7. Доведено, що зброя в структурі сценічного і кіно-костюма є потужним засобом вираження внутрішнього світу героїв, подій, історичного часу. Тому режисери, автори, художники по костюму і всі хто залучені до створення вистави або фільму, приділяють велику увагу і прискіпливість до елементів костюму, в тому числі й зброї, бо вона залишається одним з головних чинників для успіху вистави чи фільму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баришев С. Візуальна мова та кінематографічні образи. Львів: АстроПринт, 2017. С. 145–168.

2. Бейлі Дж. Роль символічних інструментів у театральних виставах ХХІ століття. Лондон: Palgrave Macmillan, 2019. С. 122–144.
3. Бердник О. Історичні аспекти використання зброї в театрі та кіно. Житомир: Полісся, 2020. С. 65–88.
4. Блейк Р. Символи самопожертви у військовому театрі. 2017.
5. Браун Х. Зброя як символ влади у фільмах про антигероїв. Нью-Йорк: Routledge, 2019. С. 112–136.
6. Брюховецька Л. Сила впливу й актуальність кінокласики, або кіномистецтво необхідно вивчати в університетах. Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. 2012. Вип. 7. С. 28–39.
7. Брюховецька Л. Українське кіномистецтво в сучасному дискурсі історії кіно. Всесвіт. 2019. № 3/4 (1083/1084). С. 147–155.
8. Брюховецька Л.І. Кіномистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Логос, 2011. 391 с.
9. Бурій А.Р. Екзистенціалізм та кіномистецтво у наступі на демократію. Грані. 2011. № 2 (76). С. 57–62.
10. Величко В.І. Розвиток кінематографічних символів у європейському кіно. Ужгород: Карпати, 2018. С. 45–60.
11. Волощенко Ю. Символічні інструменти у театральних виставах. Тернопіль: Астон, 2019. С. 58–80.
12. Волтерс Л. Військова символіка у кіно та театрі: роль зброї. Торонто: University of Toronto Press, 2019. С. 88–109.
13. Горячок І.В. Літературний розвиток студентів засобами кіномистецтва. Освітній вимір. 2015. Т. 45. С. 7–12.
14. Дейлі М. Зброя як інструмент символіки у військових фільмах. Чикаго: University of Chicago Press, 2018. С. 97–119.
15. Демещенко В.В. Проблеми жанру в кіномистецтві. Мистецтвознавчі записки. 2008. Вип. 13. С. 111–116.
16. Демещенко В. Вплив літератури на становлення кіномистецтва. Вісник Книжкової палати. 2008. № 2. С. 36–42.

17. Джонс Л. Роль зброї у західній культурі: історичний та мистецький аспект. Лондон: Bloomsbury, 2020. С. 170–189.
18. Джонс С. Маскулінність та зброя: Гендерні ролі у кіно. 2016.
19. Должанська О., Кулина О. Методи перекладу під час відтворення розмовної лексики героїв англомовних кінофільмів: функціонування та особливості. Проблеми гуманітарних наук. Серія Філологія. 2021. № 45. С. 126–135.
20. Дуглас М. Символічне використання зброї у східних театрах. Гонконг: Hong Kong University Press, 2020. С. 138–159.
21. Еко У. Семіотика у мистецтві: Візуальні коди у медіа. 1994.
22. Канівець А. Владлен Одуденко: «Сценографія – це такий же актор зі своїм характером і посланням». Кіно-Театр. 2021. № 4. С. 26–28.
23. Кацуба М.О. Фактори впливу кіномистецтва на політичні процеси. Держава і право. Серія «Політичні науки». 2015. Вип. 68. С. 203–214.
24. Кларк П. Наративна структура та символіка зброї у кіно. 2017.
25. Ковальчук О.В. Сценографічна практика у просторі ХХ століття: київські реалії. Київ: ПСМ НАМ України; Видавництво «Фенікс», 2019. 272 с.
26. Ковальчук О. Федір Нірод: образні пошуки в сценографії музичного театру. МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. 2012. № 8. С. 112-134.
27. Кортні Л. Зброя у кінематографі: символізм та культура. Мадрид: Alianza Editorial, 2018. С. 155–177.
28. Кравченко А.М. Семіотичні аспекти театральної костюмографії. Мистецькі дослідження. 2020. № 5. С. 88–102.
29. Кузьменко Н.А. Театральні образи у східних культурах: роль зброї та костюмів. Київ: НАН України, 2019. С. 120–142.
30. Лазаренко П. Техніка і естетика сценографії у сучасному театрі. Дніпро: Книгарня, 2019. С. 35–55.

31. Лебедева Н. Протекціоністська політика держави щодо професійного кіномистецтва. *Expert: Paradigm of Law and Public Administration*. 2019. Т. 3, № 1(3). С. 209–216.
32. Лебідь О., Лебедева Н. Дослідження потенціалу формування державної протекціоністської політики щодо аматорського кіномистецтва. *Public management*. 2019. Т. 16, № 1. С. 84–94.
33. Лемешев О. Міфологічна символіка у кіномистецтві XXI століття. Київ: Наукова думка, 2019. С. 54–65.
34. Михайлова І. Сценографія: візуальні прийоми у створенні персонажів. Харків: Літера ЛТД, 2020. С. 78–88.
35. Міллер В. Культурні аспекти зброї у театральному мистецтві. 2014.
36. Небогатикова О.Є., Садретдінова Н.В. Етапи проектування сценічного костюма для театру і кіно. Ресурсозберігаючі технології легкої, текстильної і харчової промисловості. Хмельницький національний університет, 2017. С. 103–104.
37. Несен І.І. Роль костюму у формуванні образу персонажу в театрі. *Мистецькі обрії*. 2018. № 4. С. 95–110.
38. Олексієнко А.О. Роль музики в театральних постановках кінця XX століття. 2019.
39. Павлова О. Використання зброї у театрі: культурні та символічні аспекти. Київ: Аграр Медіа Груп, 2018. С. 59–76.
40. Парсонс А. Семіотика зброї у сучасному кіно. Лос-Анджелес: UCLA Press, 2018. С. 188–210.
41. Петрова О. Театр і мистецтво зброї. Львів: Піраміда, 2020. С. 35–55.
42. Пономаренко О.Р. Роль кіномистецтва в сучасній політичній культурі. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С. 117–126.
43. Порохніцький О.А. Особливості створення сценічних образів в театрі. Тернопіль: Економічна думка, 2019. С. 87–102.
44. Романенко В.П. Концепт зброї у кінематографічних творах: семіотичний аспект. Київ: Видавництво Київського університету, 2020. С. 45–68.

45. Саприкін О.І. Роль зброї у формуванні драматичних ситуацій у кінематографі. Кіно-театр. 2019. № 5. С. 59–78.
46. Севідова Н. Міф і символіка зброї у кінофільмах: історичний аспект. Харків: Книжковий клуб, 2020. С. 108–127.
47. Селіванов В. Мистецькі коди у сценічних постановках: роль зброї та її символізм. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. С. 145–160.
48. Серебрянський О.М. Театральна сценографія в Україні: 1960–2010 роки. Харків: Майстерня книги, 2013. 174 с.
49. Скуратівський В.І. Історія вітчизняного кіно: навч. посібник для вищих навч. закладів. Київ: КНУТКіТ ім. І. К. Карпенка-Карого, 2001. 268 с.
50. Соловей І.В. Кіномистецтво і культура масових комунікацій. Київ: КНУКіМ, 2017. 187 с.
51. Сопко І.В. Мистецтво екрану: основи кіномистецтва. Київ: Абрис, 1996. 192 с.
52. Столярчук Б. Візуальні прийоми символізму у кінематографі: зброя як центральний образ. Мистецькі студії. 2019. № 11. С. 77–92.
53. Стрельченко Л. Психологічні аспекти використання символічних інструментів у кіно. Одеса: Чорноморські новини, 2020. С. 88–99.
54. Тарасенко П. Історична зброя в українському театрі. Львів: Априорі, 2019. С. 103–126.
55. Тимченко Ю. Образи самопожертви через зброю у театральних постановках. Київ: Культурна ініціатива, 2018. С. 45–67.
56. Ткаченко О.В. Символізм зброї у східноєвропейських фільмах. Мистецький альманах. 2020. № 6. С. 112–132.
57. Трофимов В. Генезис символічних інструментів у європейській сценографії. Харків: Прапор, 2019. С. 72–91.
58. Устименко Д. Театральна зброя як елемент візуальної естетики. Черкаси: Брама-Україна, 2020. С. 134–155.
59. Федорова Г. Вплив символічних об'єктів на розвиток драматургії: зброя у кіно ХХ століття. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. С. 76–94.

60. Філіпова О. Роль зброї у становленні візуальних образів у кінематографі ХХІ століття. Журнал мистецьких досліджень. 2019. № 8. С. 108–126.
61. Хмельницький І. Символічні об'єкти у сучасному театрі: зброя як засіб передачі емоцій. Мистецький огляд. 2021. № 3. С. 95–110.
62. Черненко І. Використання історичних артефактів у сценічних постановках: функція зброї. Харків: Крок, 2020. С. 118–139.
63. Чопик Ю. Сценографічні рішення з використанням зброї у кінематографі. Тернопіль: Астон, 2020. С. 67–85.
64. Шевченко Л.В. Психологічна функція зброї у візуальних мистецтвах. Київ: КНУТКіТ ім. І.К. Карпенка-Карого, 2017. С. 47–68.
65. Шенберг Д. Кіно і насильство: символіка зброї. Нью-Йорк: Simon & Schuster, 2021. С. 92–114.
66. Шиманський О. Стилiстичні особливості використання зброї у театрі. Київ: Дух і Літера, 2019. С. 85–107.
67. Яковенко Л. Концептуальні підходи до використання зброї у сценічних постановках. Одеса: Маяк, 2018. С. 54–78.

Інтернет-ресурси:

68. *Військово-історичний портал античності та середніх віків*. URL: <http://www.xlegio.ru/> (дата звернення: 21.10.2024).
69. *Зброєзнавство*. URL: <http://www.zbroeznav.com/?info=6> (дата звернення: 21.10.2024).
70. *Музей історії зброї. м. Запоріжжя*. URL: <http://www.museummilitary.com> (дата звернення: 20.10.2024).
71. *Український мілітарний портал*. URL: <http://mil.in.ua/> (дата звернення: 11.10.2024).
72. *Military History Encyclopedia : Військова історична енциклопедія*. URL: <http://www.historyofwar.org/> (дата звернення: 12.10.2024).

73. Osprey publishing. The destination for military history. URL:
<http://www.ospreypublishing.com/weapon/> (дата звернення: 20.10.2024).

74. <https://chatgpt.com>

75. <https://copilot.microsoft.com>

76. <https://www.deepl.com>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

ДОДАТОК 2

ДОДАТОК 3

ДОДАТОК 4

ДОДАТОК 5

ДОДАТОК 6

ДОДАТОК 6

ДОДАТОК 7

ДОДАТОК 8

ДОДАТОК 9

ДОДАТОК 10

